

Nr 109.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; given Stockholms slott den 16 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Allan Vougt.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås vissa markförvärv till en kostnad av sammanlagt 1 380 000 kronor (punkterna 1, 6 och 7). Vidare föreslås anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt till en kostnad av 500 000 kronor (punkt 3), ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet till en kostnad av 200 000 kronor (punkt 4) och centralsjukhus för Bodens garnison m. m. till en kostnad av 735 000 kronor (punkt 5). Härjämte föreslås 200 000 kronor till värnpliktslånefonden ävensom att den nuvarande räntefriheten vid värnpliktslånen slopas (punkt 8). Slutligen begäres godkännande av ändrat utvidgningsprogram för infanteriskjutskolans övningsområde (punkt 2).

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16
mars 1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, frågor angående vissa markförvärv för försvaret m. m. och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns, marinens och flygvapnets delfonder av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1951/52 beräkna investeringsanslag av respektive 800 000 kronor, 30 000 kronor och 725 000 kronor.

Vid anmälan av ifrågavarande anslagsfrågor anförde jag, att ytterligare utredningar vore erforderliga, innan slutlig ställning kunde tagas till vissa föreslagna markförvärv. Jag framhöll, att min avsikt vore att senare under riksdagen anmäla dessa ärenden.

Sedan utredningarna numera slutförts, upptager jag i det följande till behandling frågor om anslag till vissa markförvärv. Jag avser även i detta sammanhang underställa riksdagens prövning en fråga om utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde.

I förenämnda proposition har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anordnande av provisoriska lokaler för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1951/52 beräkna ett investeringsanslag av 600 000 kronor.

Vid anmälan av ifrågavarande anslagsfråga framhöll jag, att utredning påginge inom fortifikationsförvaltningen rörande möjligheten att bereda två av anstaltens avdelningar och dess kansli permanenta lokaler med utnyttjande av Stockholms luftvärnsregementets kaserner, vilka beräknas kunna friställas efter regementets utflyttning till Norrtälje under slutet av år 1952. Jag uttalade, att i avbidan på utredningens slutförande borde med ställningstagande till fortifikationsförvaltningens framlagda förslag anstå.

Sedan denna utredning numera slutförts, upptager jag i det följande till behandling fråga om anslag till anordnande av lokaler för forskningsanstalten.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t ävenledes föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Värnpliktslånefonden för budgetåret 1951/52 beräkna ett investeringsanslag av 150 000 kronor.

Vid anmälan av denna anslagsfråga framhöll jag, att 1950 års besparingsutredning framlagt förslag om avveckling av låneverksamheten från värnpliktslånefonden, vilket förslag för det dåvarande vore föremål för remissbehandling.

Sedan vederbörande myndigheter och institutioner avgivit utlåtanden i ärendet, upptager jag i det följande till behandling fråga om anslag till värnpliktslån.

Slutligen komma att till behandling upptagas frågor rörande organisation av truppförbandssjukvården inom Bodens garnison respektive ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet.

Det sammanlagda medelsbehovet för de markförvärv och byggnadsarbeten, som i det följande anmälas, uppgår till 2 815 000 kronor. Därjämte erfordras ett belopp av 200 000 kronor till värnpliktslånefonden.

FÖRSVARETS FASTIGHETSFOND.

Arméns delfond.

[1.] **Vissa markförvärv.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 11) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns delfond beräkna ett investeringsanslag av 800 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Utvidgning av Hälsinge regementes fältskjutningsområde. I sina medelsäskanden för budgetåret 1948/49 hemställde fortifikationsförvaltningen, att ett belopp av 80 000 kronor måtte anvisas för utvidgning av Hälsinge regementes fältskjutningsområde. Förslaget avsåg förvärv av ett intill fältskjutningsterrängen beläget område, till största delen tillhörigt fastighetsaktiebolaget Stengården och till mindre del ingående i Valbo prästboställe. Till stöd för förslaget återopade fortifikationsförvaltningen utredning av regementschefen, som i ärendet anfört i huvudsak följande.

Fältskjutningsterrängen, som vore belägen i anslutning till regementets

stora skjutbana, omfattade endast en areal av ca 15 har. Det stora antal vapen, med vilka fält- och stridsskjutning numera skulle utföras, och de många övningar, som skulle medhinnas på den till förfogande stående begränsade tiden, hade medfört, att ett oavvisligt krav på avsevärt utökade skjutmöjligheter uppstått. Regementet hade därför sökt erhålla dispositionsrätt till ett intill fältskjutningsterrängen beläget område, till största delen tillhörigt fastighetsaktiebolaget Stengården och till mindre del ingående i Valbo prästboställe. Dispositionsrätten hade dittills baserats på provisoriska nyttjanderättsavtal med bolaget och med arrendatorn av prästbostället. Avtalet med arrendatorn hade emellertid av denne uppsagts till den 1 januari 1946. Inom den del av det arrenderade området, som tillhörde bolaget, bedreves lertäkt, vilket hade till följd att år för år större areal toges i anspråk för lertäkten och alltså icke kunde disponeras för övningsändamål. Vidare föreläge stor risk för att bolaget komme att exploatera vissa delar av området för bostadsändamål. Genom att området endast vore arrenderat av regementet, hade detta icke full dispositionsrätt över det samma. För att skjutterrängen skulle kunna effektivt utnyttjas måste emellertid röjningar utföras samt målterrängen iordningställas med markörskydd m. m., vilket för närvarande icke låte sig göra. Vidare vore regementet enligt avtalen ansvarigt för alla skador av projektiler, sprängningar m. m., vilket kunde medföra stora ersättningsanspråk. I och med att dispositionsrätten till den från prästbostället upplåtna delen upphörde, komme övningsmöjligheterna att bli mycket begränsade, då därigenom den av bolaget upplåtna delen icke till fullo kunde utnyttjas. Det vore därför av synnerlig vikt för regementet, att det upplåtna området förvärvades och införlivades med fältskjutningsområdet. Genom en sådan utökning skulle flera förband kunna skjuta samtidigt, skjutning kunna utföras i skog och i flera riktningar, varjämte genom den småbrutna terrängen skjutningarna skulle kunna utföras under växlande lägen.

Fortifikationsförvaltningen åberopade, att verkställd utredning givit vid handen, att den del, som inginge i Valbo prästboställe, innehölle en areal av ca 5 har och låge avskild från boställets övriga mark. Området hade värderats till omkring 12 000 kronor. Vid förhandlingar hade ombuden för vederbörande pastorat förordat ett markbyte med regementet. Regementschefen hade emellertid förklarat, att regementet icke kunde avstå från något område, lämpligt att lämna såsom bytesmark. — Det fastighetsaktiebolaget tillhöriga området, som innehölle en areal av ca 26,5 har och omfattade fastigheterna Backa 2°, 3°, 4° och 5° i Valbo socken, hade för bolaget sitt huvudsakliga värde genom den rika lerförekomsten. För bolagets del kunde någon försäljning icke tänkas ifrågakomma, såvida icke bolaget tillförsäkrades möjlighet och rätt att uttaga lera på annan närbelägen plats. Vid närmare undersökning rörande möjligheterna att tillgodose bolagets behov av lera från annan närbelägen mark hade befunnits, att inom regementets nuvarande övningsområde omedelbart öster om bolagets fastigheter funnes erforderlig lerkvantitet. Regementschefen hade förklarat, att det intrång, som en lertäkt inom den ifrågasatta delen av övningsområdet skulle innebära,

vore av underordnad betydelse i jämförelse med de fördelar, som ett förvärv av bolagets fastigheter skulle medföra. Efter förda förhandlingar hade bolaget förklarat sig villigt att försälja fastigheterna mot en köpeskilling av 65 320 kronor jämte rätt att under viss tid inom den ifrågavarande delen av regementets område uttaga viss kvantitet lera.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län förklarade sig i avgivet utlåtande finna det i princip motiverat, att kronan förvärvade det föreslagna utvidgningsområdet med äganderätt, när för regementet otvivelaktigt förelåge behov av att oinskränkt kunna disponera detsamma som fältskjutningsområde. Av vissa utav länsstyrelsen infordrade yttranden hade emellertid framgått, att kommunalfullmäktige i Valbo beslutat upprätta generalplan för kommunen, varför det från kommunens sida uttalats den uppfattningen, att frågan om lämpligheten av markförvärvet borde prövas först i samband med upprättandet av generalplanen. Länsstyrelsen delade denna uppfattning. Enär det icke med säkerhet kunde förutsägas, huruvida området jämväl efter fastställelse av generalplanen komme att få disponeras såsom militärt övningsfält, borde det vara av intresse för kronan med ett uppskov. Ett dylikt uppskov skulle måhända även medföra, att frågan om utvidgningen av fältskjutningsområdet kunde bringas till en ur alla synpunkter lämpligare lösning. Det vore nämligen önskvärt att undvika, att området i fråga, som låge i omedelbar närhet av Valbo kyrka och kyrkogård samt befintlig bostadsbebyggelse, definitivt bleve militärt övningsområde. Någon risk för ytterligare bebyggelse inom området förefunnes icke, då bebyggelse icke komme att tillåtas under den tid, arbetet med upprättandet av generalplanen komme att pågå.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att i anledning av vad länsstyrelsen sålunda anfört avgiva förnyat yttrande i ärendet, upptog förvaltningen i sina medelsäskanden för föregående budgetår åter frågan om utvidgning av Hälsinge regementes fältskjutningsområde. Förvaltningen framhöll därvid, bland annat, att — oavsett kommunens åtgärder för upprättande av en generalplan, i vilken utvidgningsområdet syntes böra upptagas såsom militärt övningsområde — ett förvärv av området snarast möjligt borde komma till stånd för förhindrande av ytterligare lertäkt inom området. Kostnaderna för förvärvets genomförande beräknades fortfarande till i runt tal 80 000 kronor.

Genom beslut den 30 juni 1949 fann Kungl. Maj:t framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sina medelsäskanden för innevarande budgetår äskade fortifikationsförvaltningen ånyo ett belopp av 80 000 kronor för ändamålet och anförde därvid, bland annat, att chefen för Hälsinge regemente i skrivelse till förvaltningen framhållit, att det vore ytterligt nödvändigt, att det till förvärv föreslagna området omedelbart förvärvades. Lertäkt påginge för närvarande

inom området, och det vore fara för att genom ytterligare lertäkt därstädes området skulle bliva oanvändbart för militära ändamål.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att förhandla om förvärv för kronans räkning av den mark, som avses för ifrågavarande ändamål, anförde fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 14 februari 1950, att förvaltningen under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal med fastighetsaktiebolaget Stengården om förvärv av de bolaget tillhöriga fastigheterna. Köpeskillingen hade bestämts till 65 320 kronor, varjämte bolaget erhållit rätt att inom ett å vid avtalet fogad kartskiss utmärkt område av kronans mark under en tid av fyrtio år, räknat från och med den 1 januari 1950, uttaga sammanlagt högst 100 000 kubikmeter lera, med rätt för bolaget att, därest bolaget på grund av avbrott i tegeltillverkningen icke skulle hinna uttaga den angivna kvantiteten under den fastställda avtalstiden, erhålla förlängning av tiden ytterligare tio år. — Vad anginge området av ecklesiastika lönebostället Backa 6¹ hade vid fortsatta undersökningar framkommit, att det inom regementets mark funnes ett såsom bytesobjekt lämpligt område, beläget intill Valbo församlings kyrkogård. Kyrkorådet i församlingen hade vid förberedande förhandlingar förklarat sig vara intresserat av förvärv av detta område. Så snart förhandlingarna med kyrkorådet om byte av detta område mot området av Backa 6¹, vilka för närvarande påginge, avslutats, komme fortifikationsförvaltningen att underställa frågan om markbytet Kungl. Maj:ts prövning. Intill dess markbytet genomförts, hade förvaltningen tillförsäkrat kronan dispositionsrätt till området genom ett med kyrkorådet den 2 och den 14 februari 1950 likaledes under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal, varigenom kyrkorådet upplåtit det erforderliga området till kronan med nyttjanderätt under fem år. Då regementet redan från och med år 1948 i viss utsträckning utnyttjat området i fråga för övningar utan att någon uppgörelse träffats med kyrkorådet om ersättning härför, hade avtalet bestämts att gälla från och med den 15 mars 1948. Arrendeavgiften hade fastställts till 325 kronor per år, vilket belopp förvaltningen ansett skäligt. — Kostnaderna för markförvärvet skulle sålunda komma att uppgå till 65 320 kronor för förvärvet av de bolaget tillhöriga fastigheterna Backa 2°, 3¹⁰, 4¹¹ och 5° samt ett mindre belopp för täckande av avstyckningskostnader vid det eventuellt blivande markbytet och för bekostande av gränsmarkeringar m. m. Fortifikationsförvaltningen beräknade därför det totala medelsbehovet till 67 000 kronor.

Genom beslut den 29 juni 1950 fann Kungl. Maj:t framställningen för det dåvarande icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* åter upptagit ifrågavarande utvidgningsförslag och på tidigare anförda skäl ånyo hemställt, att 67 000 kronor måtte beräknas för ändamålet.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår äro de delar av Hälsinge regementes fältskjutningsområde, som för närvarande utnyttjas för fält- och stridsskjutning, icke tillfredsställande ur skjututbildningssynpunkt. Då denna olägenhet aktualiserats genom den intensifierade utbildningsverksamheten, vill jag ej längre motsätta mig, att fältskjutningsterrängen utvidgas på sätt fortifikationsförvaltningen föreslagit. Den framförda synpunkten att frågan om markförvärvet borde prövas först i samband med upprättandet av en generalplan för Valbo kommun kan jag sålunda icke dela. Mot de av fortifikationsförvaltningen gjorda kostnadsberäkningarna har jag intet att erinra. De träffade preliminära avtalen böra således godkännas. I anslutning till det anförda tillstyrker jag, att för utvidgning av Hälsinge regementes fältskjutningsområde beräknas 67 000 kronor.

Utvidgning av Ringenäs skjutfält. I propositionen 1942: 322 beräknades ett belopp av 43 000 kronor för förvärv av skjutplats för Göteborgs luftvärnsskår. Beloppet avsågs för inköp av ett av militära myndigheter förordat område vid Morups tånge, 10 mil söder om Göteborg. Sedan riksdagen (skr. nr 409) lämnat förslaget utan erinran samt anvisat medel för ändamålet, uppdrog Kungl. Maj:t den 30 juni 1942 åt dåvarande arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att inkomma med dispositionsförslag.

Sedan fortifikationsförvaltningen anmält, att fortsatta utredningar givit vid handen, att det föreslagna området vid Morups tånge ur naturskyddssynpunkt icke utan tvingande skäl borde ifrågakomma såsom skjutfält och i stället förordat ett område vid Ringenäs, 10 km väster om Halmstad, äskade Kungl. Maj:t i propositionen 1943: 344 medel för förvärv av Ringenäsområdet såsom skjutplats. Vid anmälan av propositionen anförde föredragande departementschefen, att han ansåge Ringenäsområdet böra förvärfvas såsom skjutplats för Hallands regemente att disponeras gemensamt av detta och Hallands flygflottilj samt att tills vidare jämväl luftvärnsskjutningarna borde förläggas dit i avvaktan på att undersökningarna angående annan lämplig plats för sådana skjutningar skulle slutföras, varvid dispositionen av det för ändamålet redan anvisade beloppet å 43 000 kronor borde bliva beroende av undersökningarnas resultat.

I anledning av denna proposition anvisade riksdagen (skr. nr 500) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 ett investeringsanslag av 70 000 kronor till skjutplats för Hallands regemente m. m. Av detta anslag skulle 28 000 kronor disponeras för gäldande av kontrakterad köpeskilling beträffande viss i Ringenäsområdet ingående fastighet, medan återstoden var avsedd att täcka kostnaderna för expropriation av den del av området, som icke kunnat förvärfvas genom frivilliga överenskommelser.

Genom beslut den 26 september 1947 lämnade Kungl. Maj:t sedermera

tillstånd till expropriation av ifrågavarande del av området, varefter densamma jämlikt överenskommelse med fastighetsägaren omedelbart togs i anspråk för militära ändamål.

I sina medelsäskanden för budgetåret 1949/50 anförde fortifikationsförvaltningen, att Ringenäs skjutfält alltsedan dess tillkomst använts av Hallands regemente och Hallands flygflottilj samt, sedan överenskommelse träffats med flygvapnet om särskilda säkerhetsanordningar, jämväl av Göteborgs luftvärnsskår och Skånska luftvärnsskåren. Samtidigt hade genom chefen för armén pågått undersökningar rörande möjligheterna att anskaffa en särskild skjutplats för luftvärnsskåren. Dessa undersökningar hade emellertid givit vid handen, att Ringenäs vore den plats på västkusten, varå luftvärnsskjutningar kunde anordnas med minsta olägenhet för allmänna och enskilda intressen. För att Ringenäs jämväl i fortsättningen skulle kunna utnyttjas av luftvärnsskåren, vilka båda borde ha gemensam skjutplats då de tillsammans förfogade över en stereomatanläggning, erfordrades dock att fältet utvidgades. I samband därmed hade förhandlingar ägt rum mellan cheferna för Hallands regemente, Hallands flygflottilj och berörda luftvärnsskårer, varvid enighet i princip nåtts rörande de fyra förbandens gemensamma utnyttjande av Ringenäs enligt viss uppgjord plan. Chefen för armén hade förklarat, att det för ett utnyttjande av fältet enligt den uppgjorda planen vore erforderligt, att fältet utvidgades med vissa å en till framställningen fogad kartsnitt angivna områden. Det föreslagna utvidgningsområdet, som innehölle i areal sammanlagt ca 50 har, hade värderats till i runt tal 175 000 kronor. Med hänsyn till erforderligheten av säkerhetsmarginal ävensom för täckande av omkostnader för genomförande av ett förvärv av områdena hade fortifikationsförvaltningen i ärendets dåvarande läge räknat med ett medelsbehov av i runt tal 200 000 kronor.

Sedan denna preliminära utredning framlagts för chefen för armén, hade denne ytterligare understrukt nödvändigheten av att den föreslagna utvidgningen av fältet komme till stånd, bland annat med hänsyn till viss föreliggande risk för ytterligare sommarstugebebyggelse inom utvidgningsområdena. Med anledning därav hade fortifikationsförvaltningen låtit verkställa ytterligare utredning i ärendet samt föra vissa förberedande förhandlingar med ägarna till de ifrågasatta utvidgningsområdena. Därvid hade framkommit, att markägarna antingen icke vore villiga att försälja områdena till kronan eller för dessa komme att begära sådana priser, som icke syntes vara för kronan godtagbara. Vidare hade ytterligare sommarstugebebyggelse ägt rum på för längre tid arrenderade tomter, varjämte viss tomt-exploatering påbörjats. Med hänsyn därtill och till den skedda prisstegringen å fastighetsmarknaden hade beräknats, att kostnaderna för utvidgnings genomförande icke komme att understiga 400 000 kronor. En förutsättning för att kostnaderna skulle stanna vid denna summa och icke bliva ännu

högre vore dock att norra gränsen för en del av området vid stranden flyttades ca 40 m åt söder. Chefen för armén hade förklarat sig icke ha något att erinra mot en sådan minskning av området. En mera slutgiltig beräkning av kostnaderna för utvidgningens genomförande ansåg fortifikationsförvaltningen kunna framläggas först sedan expropriationen av det ursprungliga området slutförts och det genom expropriationsnämndens uppskattning erhållits en tillförlitlig siffra för tomtvärdena vid Ringenäs. Intill dess uppskattade förvaltningen kostnaderna för det nya området till i runt tal 400 000 kronor. Då för ändamålet i första hand ansågs böra anlitas omförmälda till skjutplats för Göteborgs luftvärnsskår avsedda medel å 43 000 kronor, beräknades medelsbehovet därutöver uppgå till i runt tal 360 000 kronor. Fortifikationsförvaltningen hemställde, att detta belopp måtte anvisas.

Genom beslut den 30 juni 1949 fann Kungl. Maj:t framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* ånyo upptagit frågan om utvidgning av Ringenäs skjutfält och i anslutning härtill anfört, att expropriationen av det ursprungliga området numera till huvuddelen slutförts. Vid jämförelse med expropriationsnämndens uppskattning av tomtvärdena inom det exproprierade området hade framkommit, att kostnaderna för förvärv av det nya området syntes komma att understiga tidigare beräknade 400 000 kronor. Med hänsyn därtill beräknade förvaltningen, att för utvidgningens genomförande, utöver de till skjutplats för Göteborgs luftvärnsskår avsedda medlen å 43 000 kronor, ett belopp av i runt tal 350 000 kronor numera vore erforderligt.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att förhandla om förvärv för kronans räkning av det nya området har fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 24 februari 1951 anfört, att förvaltningen låtit i ärendet verkställa närmare utredning och föra erforderliga förhandlingar, varvid följande förekommit.

De öster om skjutfältet belägna utvidgningsområdena, ingående i Söndrums socken, omfattade dels de sambrukade jordbruksfastigheterna Villshärad 2^e och 3^e om sammanlagt 12,58 har och dels den i Vapnö fideikommiss ingående fastigheten Villshärad 2^a om 5,28 har. Överlantmätaren Arvid Back i Halmstad, som tidigare verkställt värdering av utvidgningsområdena, hade — på grund av den ökning av fastighets- och markvärden, som ägt rum efter den tidigare värderingen — företagit en överarbetning av värderingen och därvid åsatt de två förslånmda fastigheterna ett sammanlagt värde av i runt tal 72 000 kronor. Denna summa syntes emellertid fortifikationsförvaltningen något för låg med hänsyn till de inkomster, fastighetsägaren hade av cirka tjugu långfristiga tomtupplåtelser, och hade förvaltningen funnit en köpeskillning av ca 89 000 kronor vara skälig. Fastighetsägaren hade emellertid fordrat 187 000 kronor för en överlåtelse av fastigheterna, vilket icke syntes vara för kronan godtagbart. Expropriation

syntes därför böra tillgripas för förvärvets genomförande. Någon inlösen av å förenämnda tomter uppförda sommarstugor vore för närvarande icke oundgängligen nödvändig. — Även beträffande fastigheten Villshärad 2^a syntes expropriationsförfarande bliva erforderligt. Innehavaren av fideikommisset fordrade nämligen en köpeskilling av 60 000 kronor, vilket motsvarade ett kvadratmeterpris om ca 1: 15 kronor. Vid den nyligen avslutade expropriationen av viss i skjutfältet ingående mark hade expropriationsnämnden räknat med ett genomsnittligt kvadratmeterpris av 42,7 öre, vilket i förevarande fall skulle betyda en köpeskilling om ca 22 000 kronor för Villshärad 2^a.

Vad beträffade utvidgningsområdena norr om skjutfältet, vilka vore belägna i Harplinge socken, omfattade desamma dels de sambrukade fastigheterna Villshärad 1^a och $\frac{1}{64}$ mtl av 2^a om sammanlagt 20,3 har, dels ett område om ca 7,85 har av Villshärad 1^a, dels från sistnämnda fastighet fransålda, ännu icke avstyckade tomter om 0,76 respektive 0,4760 har, dels tomtfastigheten Villshärad 1^b om 0,3 har och dels vissa samfällda vägar m. m. Villshärad 1^a och det med detsamma sambrukade skiftet av Villshärad 2^a hade av värderingsmannen åsatts ett saluvärde av i runt tal 90 000 kronor. Ägaren hade emellertid fordrat en köpeskilling av 263 000 kronor, vilken givetvis icke kunde anses vara för kronan godtagbar. Expropriation syntes sålunda behöva tillgripas för förvärvets genomförande. Samma vore förhållandet beträffande området av Villshärad 1^a, vilket av värderingsmannen åsatts ett saluvärde av ca 53 000 kronor, men för vilket ägaren fordrade i runt tal 144 000 kronor. Av den ena av från området fransålda tomterna inginge blott viss mindre del i utvidgningsområdet. Samtliga byggnader, vilka vore av synnerligen god beskaffenhet, vore emellertid belägna omedelbart utanför utvidgningsområdet. Därutöver hade tomtägaren kontrakterad tioårig nyttjanderätt till viss mark inom utvidgningsområdet. Utvidgningen medförde således för hans del dels avstående av denna nyttjanderätt, dels överlåtelse av den innanför utvidgningsområdet belägna delen av tomten och dels värdeminskning å återstående delen av tomten jämte byggnaderna. Värderingsmannen hade ansett ett belopp av 41 000 kronor utgöra skäligen ersättning därför. Ägaren hade fordrat 50 000 kronor. Fortifikationsförvaltningen, som icke funnit denna summa vara oskäligen, hade med ägaren avslutat vederbörligt preliminärt kontrakt. Vad anginge den andra tomten, som vore bebyggd med bostadshus och ekonomihus, vore densamma helt belägen inom utvidgningsområdet. Även i detta fall hade tomtägaren kontrakterad tioårig nyttjanderätt till viss omkring tomten belägen mark. Värderingsmannen hade ansett ett belopp av ca 47 000 kronor utgöra skäligen ersättning. Tomtägaren hade fordrat 53 000 kronor, vilken summa förvaltningen funnit vara för kronan godtagbar och därför avslutat preliminärt kontrakt. Fastigheten Villshärad 1^b hade värderats till 9 200 kronor. Förvaltningen hade med fastighetens ägare avslutat preliminärt kontrakt om förvärv av fastigheten för en köpeskilling av 9 000 kronor.

Kostnaderna för förvärv av de fastigheter och fastighetsdelar, beträffande vilka uppgörelse nu icke kunnat träffas, beräknades sammanfattningsvis till (89 000 + 22 000 + 90 000 + 53 000 =) 254 000 kronor, vilket belopp emellertid syntes böra höjas med ca 25 % eller till avrundat 318 000 kronor såsom reserv och för täckande av blivande kostnader för expropriation. Därtill komme ett belopp av (50 000 + 53 000 + 9 000 =) 112 000 kronor i köpe-

skillingar enligt de kontrakt, som fortifikationsförvaltningen avslutat under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1951. De sammanlagda kostnaderna för utvidgningens genomförande skulle således uppgå till 430 000 kronor. Utöver den till förvärv av skjutplats för Göteborgs luftvärnsskår avsedda anslagsposten å 43 000 kronor erfordrades alltså numera ett belopp av 387 000 kronor för ändamålet.

Fortifikationsförvaltningen har i anledning härav hemställt, att för utvidgning av Ringenäs skjutfält måtte anvisas ett belopp av 387 000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har Ringenäs skjutfält allt sedan dess tillkomst använts förutom av Hallands regemente och Hallands flygflottilj jämväl av Göteborgs luftvärnsskår och Skånska luftvärnsskåren. I överensstämmelse med statsmakternas beslut ha under tiden undersökningar pågått angående anskaffande av annan lämplig plats för luftvärnsskåren. Dessa undersökningar ha emellertid givit vid handen, att Ringenäs är den enda lämpliga platsen på västkusten för luftvärnsskjutningar. För att skjutfältet skall kunna utnyttjas av luftvärnsskåren i önskad utsträckning erfordras dock, att detsamma utvidgas. Med anledning härav har fortifikationsförvaltningen föreslagit en utvidgning av fältet genom förvärv av ytterligare omkring 50 har mark. Detta förslag anser jag mig böra förorda. Mot de av förvaltningen gjorda anslagsberäkningarna har jag intet att erinra. De områden, rörande vilka uppgörelse ej kan träffas, torde böra exproprieras. I anslutning till det anförda tillstyrker jag, att för utvidgning av Ringenäs skjutfält beräknas 387 000 kronor.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Under senare år har som regel, då medel på en gång beviljats för flera markförvärv, ett särskilt belopp även anvisats för mötande av oförutsedda utgifter i samband med förvärvens genomförande. Det inträffar nämligen icke sällan, att den reserv, som upptages under varje anslagspost till markförvärv, där expropriation förutses behöva ifrågakomma, befinnes vara otillräcklig i de fall då av expropriationsnämnden fastställd ersättning överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Likaledes kunna prisstegringar inträffa under den tid, som förflyter mellan kostnadsberäkningens uppgörande och förvärvets genomförande. Genom att särskilda belopp anvisats för att möta dylika oförutsedda utgifter, har det i många fall blivit möjligt att undvika den omgång, som skulle bli nödvändig, därest varje — om än obetydlig — brist i en anslagspost för markförvärv måste föranleda särskilt riksdagsäskande. Fortifikationsförvaltningen har nu föreslagit, att för detta ändamål måtte anvisas ett belopp av 150 000 kronor. Med hänsyn till den omfattning i vilken expropriation under senare år måst

användas synes det mig lämpligt att nu anvisa ett tämligen stort belopp för oförutsedda utgifter. Jag har därför intet att erinra mot fortifikationsförvaltningens förslag men förordar, att beloppet för erhållande av en jämn anslagssumma bestämmes till 146 000 kronor. I förevarande sammanhang vill jag även framhålla det önskvärda i att även kunna utnyttja vissa befintliga reservationer å tidigare anslag. Jag förutsätter därvid, att icke blott den anslagspost, som direkt avses för oförutsedda utgifter, utan även besparingar, som kunna uppkomma på andra delposter under anslagen, må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas för att täcka eventuellt uppkommande underskott å övriga anslagsposter eller för att genomföra smärre kompletteringar av försvarets fastighetsbestånd.

Sammanfattning. I enlighet med vad i det föregående anförts rörande markförvärv beräknar jag följande medelsbehov föreligga.

Utvidgning av Hälsinge regementets fältskjutningsområde	67 000
Utvidgning av Ringenäs skjutfält	387 000
Oförutsedda utgifter för markförvärv för armén	146 000
	Summa kronor 600 000

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels i enlighet med vad i det föregående anförts bemyndiga Kungl. Maj:t att disponera å äldre medelsanvisningar till markförvärv uppkommande besparingar för att täcka eventuellt uppkommande underskott å andra medelsanvisningar för markförvärv och för att genomföra smärre kompletteringar av försvarets markbestånd;

dels ock till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 600 000 kronor.

[2.] **Utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde.** Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1948:126 anvisade riksdagen (skr. nr 372) till Vissa ytterligare markförvärv för budgetåret 1948/49 å kapitalbudgeten under försvarets fastighetsfond, arméns delfond, ett investeringsanslag av 2 300 000 kronor. Genom brev den 30 juni 1948 fastställde Kungl. Maj:t stat för anslaget, därvid såsom särskilda anslagsposter upptogs belopp av 1 600 000 kronor för utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde och 64 500 kronor till Kungl. Maj:ts disposition. Härjämte godkände Kungl. Maj:t i en brevet bifogad förteckning upptagna avtal rörande förvärv av mark för utvidgning av övningsområdet mot köpeskillingar om sammanlagt 1 044 721 kronor. I samband därmed bemyndigades fortifikationsförvalt-

ningen att anlita förstnämnda anslagspost för därmed avsett ändamål. I anledning av framställningar av fortifikationsförvaltningen i skrivelser den 7 februari och den 12 mars 1949 har Kungl. Maj:t sedermera genom beslut den 18 februari och den 24 mars 1949 godkänt vissa avtal rörande förvärv av ytterligare mark för utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde m. m. med anlitan av förstnämnda anslagspost intill ett sammanlagt belopp av 250 626 kronor.

I skrivelse den 2 oktober 1950 har *fortifikationsförvaltningen* anmält, att efter sålunda genomförda markförvärv å den för utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde avsedda anslagsposten återstode odisponerat i runt tal 300 000 kronor. Jämligt propositionen skulle utvidgningen avse — utöver hittills förvärvad mark — fastigheterna Valstanäs 2⁵, 2¹⁰ och 2¹⁵⁸. Dessa fastigheter hade ursprungligen efter preliminär värdering åsatts försäljningsvärden om sammanlagt 315 000 kronor. Till dessa värden hade såsom säkerhetsmarginal och för täckande av eventuella expropriationskostnader lagts ca 20 %, varför kostnaderna för förvärven i propositionen beräknats uppgå till i runt tal 378 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har vidare anfört, att ämbetsverket i samband med förhandlingar med ägarna av ifrågavarande fastigheter verkställt omprövning av den tidigare värderingen. Därvid hade framkommit så höga tomt- och byggnadsvärden, att de för förvärven avsedda medlen icke kunde beräknas förslå. Förvaltningen hade därför undersökt möjligheterna att förbättra infanteriskjutskolans övningsförhållanden på annat sätt än genom förvärv av förenämnda fastigheter. I samband därmed hade chefen för infanteriskjutskolan anmält, att det på grund av ändrade utbildningsförhållanden ur skolans synpunkt numera vore mest angeläget att få med övningsområdet införliva egendomen Holmboda 1¹, varvid förvärvet av Valstanäsfastigheterna kunde skjutas på framtiden. Av dessa fastigheter borde dock det sydligaste skogsområdet, omfattande ca 9 har av Valstanäs 2¹⁵⁸, förvärvas eller arrenderas. Chefen för armén hade tillstyrkt detta förslag. Fortifikationsförvaltningen ansåge att förvärv av Holmbodaegendomen och skogsområdet av Valstanäs 2¹⁵⁸ numera vore mest angeläget och att med förvärv av återstoden av Valstanäsfastigheterna tills vidare kunde anstå. Fastigheten Holmboda 1¹ hade en areal av 41 har och vore bebyggd med en huvudbyggnad och diverse andra bostäder. Egendomens sammanlagda försäljningsvärde hade vid värdering uppskattats till i runt tal 280 000 kronor. Egendomens ägare hade förklarat sig villig försälja egendomen för en köpeskillning av 285 000 kronor. Skogsområdet av Valstanäs 2¹⁵⁸ hade befunnits äga ett förhållandevis högt exploateringsvärde. Vid preliminär tomtvärdering hade det åsatts ett värde av mellan 70 000 och 80 000 kronor. Därest förenämnda delposter till utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde och till Kungl. Maj:ts disposition eller (300 000 + 64 500 =)

364 500 kronor icke skulle förslå för genomförande av förvärv av egendomen och skogsområdet, syntes resterande belopp kunna disponeras från anslag till effektivisering av värnpliktsutbildningen. Sedan pågående utredning och förhandlingar slutförts, hade ämbetsverket för avsikt att underställa ärendet i denna del Kungl. Maj:ts prövning.

Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att tidigare beslutad utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde måtte ändras såtillvida att fastigheten Holmboda 1¹ och ett område om ca 9 har av fastigheten Valstanäs 2¹⁵⁸ måtte få förvärvas i stället för fastigheterna Valstanäs 2⁵, 2¹⁰ och 2¹⁵⁸.

Departementschefen.

Ett förvärv av fastigheterna Valstanäs 2⁵, 2¹⁰ och 2¹⁵⁸ för utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde synes icke kunna genomföras på för kronan godtagbara villkor. På grund av ändrade utbildningsförhållanden vid skjutskolan har nu framlagts förslag att med övningsområdet i stället införliva egendomen Holmboda 1¹ och ett skogsområde om ca 9 har av Valstanäs 2¹⁵⁸. Härigenom skulle ett för stridsutbildning lämpligt område erhållas med växlande terräng och rika möjligheter till fältmässiga övningar. Då en utvidgning av skjutskolans övningsområde på sätt fortifikationsförvaltningen föreslagit synes ändamålsenlig, anser jag mig böra tillstyrka förslaget. Någon ytterligare investering synes icke bli erforderlig för förslagets genomförande. Riksdagens godkännande av det ändrade utvidgningsprogrammet torde emellertid böra inhämtas.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att av riksdagen i anledning av propositionen 1948: 126 beslutad utvidgning av infanteriskjutskolans övningsområde må omfatta fastigheten Holmboda 1¹ och ett område om ca 9 har av fastigheten Valstanäs 2¹⁵⁸, allt i Norrsunda socken, i stället för fastigheterna Valstanäs 2⁵, 2¹⁰ och 2¹⁵⁸.

[3.] Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt. Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 3) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anordnande av provisoriska lokaler för försvarets forskningsanstalt beräkna ett investeringsanslag av 600 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

För vidtagande av vissa provisoriska åtgärder för försvarets forskningsanstalts förläggning anvisade 1947 års riksdag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48 ett reservationsanslag av 770 000 kronor.

Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade sedermera 1948, 1949 och 1950 års

riksdagar för budgetåren 1948/49, 1949/50 och 1950/51 investeringsanslag av tillhoppa (715 000+1 000 000+400 000 =)2 115 000 kronor till anordnande av vissa provisoriska lokaler för forskningsanstalten.

I skrivelse till fortifikationsförvaltningen den 29 april 1950 har *försvarets forskningsanstalt* hemställt, att fortifikationsförvaltningen i sina medelsäskanden för budgetåret 1951/52 måtte upptaga dels ett belopp av 145 000 kronor, utgörande skillnaden mellan det av förvaltningen för budgetåret 1950/51 äskade investeringsanslaget av 545 000 kronor och det av riksdagen anvisade anslaget av 400 000 kronor, dels ock därutöver medel för utförande av vissa såsom erforderliga ansedda nybyggnader och för utvidgning av nu tillgängliga lokaler m. m.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* beräknat kostnaderna för de av forskningsanstalten föreslagna arbetena till nedan angivna belopp enligt prisläget den 1 januari 1950.

Avdelning 1.

Tillbyggnad av laboratoriebyggnaden	317 000	
Inredning av laboratorielokaler i laboratoriebyggnadens bottenvåning	50 000	
Värmecentral	190 000	
Elcentral	110 000	
Djurstallar	110 000	
Gaslaboratorium	343 500	
Pyroteknisk försöksbyggnad	27 000	
Tillbyggnad av verkstaden	97 000	
Kallförråd för verkstaden	21 500	
Stenhus för raketsektionen	110 000	
Utökning av byggnad för kemisk-teknisk försöksdrift ..	140 000	
Varmförråd för d:o	35 000	
Väg- och planeringsarbeten m. m.	24 000	1 575 000

Avdelning 2.

Lokaler vid försöksstationen.

Spränghall	27 500	
Vaktmästarbostäder	139 000	
Elektrisk kraftledning	5 000	
Värmekulvert	8 500	
Skogsbrandskydd	28 000	
Stängsel	42 000	250 000

Avdelning 3.

Tillbyggnad av laboratoriebyggnaden	195 000	
Diverse ändrings- och tillbyggnadsarbeten	30 000	225 000
	<u>Summa kronor</u>	<u>2 050 000</u>

Totala medelsbehovet för de av forskningsanstalten föreslagna anläggningarna m. m. uppgår således till (145 000 + 1 575 000 + 250 000 + 225 000 =) 2 195 000 kronor. Med hänsyn till lämnade direktiv rörande återhållsamhet i anslagsäskanden m. m. har emellertid fortifikationsförvaltningen funnit, att medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål borde begränsas till 1 500 000 kronor för arbetenas påbörjande.

Fortifikationsförvaltningen har sedermera, efter samråd med försvarets forskningsanstalt, försvarsstaben samt chefen för armén, i skrivelse den 10 januari 1951 framlagt förslag om förläggande av forskningsanstaltens kansli, avdelningarna 2 och 3 samt försvarsstabens fotoanstalt till Stockholms luftvärnsregementes nuvarande kaserner.

Innan jag upptager till behandling förevarande förslag, torde jag få erinra om att försvarets forskningsanstalt för närvarande är uppdelad på kansli samt tre huvudavdelningar, vilka äro inrymda, kansliet i fastigheten Jacobsgatan 30, avdelning 1 vid Ursvik, avdelning 2 i Svea artilleriregementes förutvarande kaserner vid Valhallavägen, i ingenjörsvetenskapsakademiens försöksstation vid Drottning Kristinas väg ävensom i förhyrd våning vid Humlegårdsgatan, varjämte avdelningen har en försöksstation i Sorunda socken, samt slutligen avdelning 3 vid Signalregementet i Frösunda, i en våning i kanslihuset inom Svea artilleriregementes förutvarande kaserner samt i ett par smärre förhyrda lokaler i Stockholm och i en särskild försöksstation vid Bromma flygplats. Försvarsstabens fotoanstalt inrymmes för närvarande provisoriskt i vindsvåningen inom militärstabsbyggnaden vid Östermalmsgatan.

Fortifikationsförvaltningen har till stöd för sin framställning anfört bland annat följande.

Rivning av delar av Svea artilleriregementes förutvarande kasernetablissemment för beredande av plats för det planerade nya radiohuset torde komma att påbörjas under juli—augusti månader 1951. Avdelning 2 kommer genom första rivningsetappen att därstädes förlora 1 000 m² bruttovåningsyta. Övriga lokaler inom kasernerna vid Valhallavägen kunna bibehållas till den andra rivningsetappens insättande, vilket torde ske i början av år 1953.

Då det nya radiohusets tillkomst nödvändiggör flyttning av avdelning 2, har fråga väckts att taga i anspråk Stockholms luftvärnsregementes fyra kaserner och kanslihus vid Linnégatan för i första hand försvarets forskningsanstalts räkning. Nämda byggnader komma att bliva frigjorda vid Stockholms luftvärnsregementes överflyttning till Norrtälje, där regementets nya kasernetablissemment enligt fortifikationsförvaltningens bedömande torde vara färdigt för inflyttning hösten 1952.

Försvarets forskningsanstalts kansli, avdelning 2 och avdelning 3 äro till största delen inrymda i mindre ändamålsenliga, provisoriskt inredda lokaler, under det att lokalbehovet för avdelning 1 genom utbyggnad vid Ursvik kan täckas på ett mera tillfredsställande sätt.

Utredning har givit vid handen, att Stockholms luftvärnsregementes ka-

serner och kanslihus vid Linnégatan lämpligen kunna efter viss ombyggnad och istandsättning tagas i anspråk för forskningsanstaltens kansli, avdelning 2 med undantag för verksamheten vid ingenjörsvetenskapsakademien och försöksstationen i Sorunda samt avdelning 3 med undantag av försöksstationen vid Bromma och viss verksamhet av försökskaraktär vid Signalregementet.

Fortifikationsförvaltningen har vidare framhållit, att försvarets forskningsanstalt bedömt läget hos Stockholms luftvärnsregementes kaserner lämpligt, samt påpekat, att en förläggning dit av anstaltens kansli samt avdelningarna 2 och 3 även skulle medgiva tillgodoseende av det redan länge föreliggande behovet av ett sammanförande av teletekniska anpassningslaboratorier för försvarsgrenarna med avdelning 3:s laboratorier. Därjämte hade chefen för försvarsstaben förklarat, att, därest ändamålsenliga lokaler för försvarsstabens fotoanstalt kunde inredas i luftvärnsregementets kaserner, intet hinder föreläge att dit förlägga dess verksamhet.

Beträffande det aktuella lokalbehovet har fortifikationsförvaltningen framhållit, att Stockholms luftvärnsregementes kaserner och kanslihus omfattade ca 20 500 m² bruttovåningsyta, varav ca 4 500 m² vore upptagna av bostäder. För forskningsanstaltens kansli, avdelningarna 2 och 3 jämte anpassningslaboratorier och försvarsstabens fotoanstalt erfordrades sammanlagt ca 15 000 m² bruttovåningsyta. Kostnaden för ombyggnad och istandsättning av kanslihuset och kasernerna hade av förvaltningen för angivna (20 500—4 500 =) 16 000 m² preliminärt kostnadsberäknats till 4 530 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1950, vilket belopp svarade mot en kostnad per ombyggd m³ av 49 kronor. Den relativt höga ombyggnadskostnaden vore enligt ämbetsverket betingad bland annat av att utbyte av samtliga fönster bedömts erforderligt samt dessutom av den mängd dyrbara specialinredningar och installationer, motståndskraftiga golvbeläggningar, fullt skakfria bjälklag för laboratorier, skyddsrum m. m., som erfordrades för de aktuella institutionerna.

Fortifikationsförvaltningen har ävenledes påpekat, att byggnadsstyrelsens alternativa förslag till lösande av lokalbehovet för forskningsanstalten i dess helhet genom nybyggnad i november 1946 kostnadsberäknats enligt alternativ Tegelhagen till 10,1 miljoner kronor och enligt alternativ Ursvik till 9,2 miljoner kronor. Med hänsyn till prisstegringar samt den stora utvidgningen av forskningsanstaltens verksamhetsområde syntes kostnaderna för nybyggnad av lokaler för hela anstalten för närvarande ej understiga 15 miljoner kronor, varav minst 10 miljoner kronor skulle komma på avdelning 2, avdelning 3 och kansliets andel.

Fortifikationsförvaltningen har vidare anfört följande.

Med vederbörligt hänsynstagande till det förhållandet att inom Stockholms luftvärnsregementes kaserner utrymme funnes för en icke oväsentlig

ökning av forskningsanstaltens och fotoanstaltens organisationer, komme nämnda institutioners lokalbehov att på ett tillfredsställande sätt vara tillgodosett för en avsevärd tid framåt till en kostnad betydligt understigande kostnaden för tillgodoseende av samma lokalbehov genom nybyggnad.

Beträffande övriga vid Stockholms luftvärnsregementes utflyttning till Norrtälje ledigblivande byggnader inom berörda kasernetablissemant syntes vissa kunna tagas i anspråk såsom ämbets- eller arkivlokaler för militära förvaltningar. Marin- och flygförvaltningarna hade anmält ökat behov av ämbetslokaler. Någon mindre byggnad eller del av byggnad skulle eventuellt kunna tagas i anspråk såsom permittentlokal, då efter utflyttning från Stockholm av Svea livgarde och Svea artilleriregemente den nu befintliga i Stiftelsen Drottning Victorias örlogshems regi drivna permittentlokalen visat sig otillräcklig, ett förhållande som syntes bli ännu mera accentuerat efter Stockholms luftvärnsregementes utflyttning.

Ersättning för de lokaler, som avdelning 2 förlorade inom Svea artilleriregementes förutvarande kaserner i och med den första rivningsetappens insättande, kunde beredas inom Stockholms luftvärnsregementes kaserner genom viss omdisposition av därvarande förläggningslokaler. Inom förenämnda kaserner funnes nämligen två kompanivåningar, vilka på grund av otillräckliga uppvärmningsanordningar av luftvärnsregementet disponerats såsom förråd respektive sommarförläggning. Omläggning av värmesystemet möjliggjorde, att berörda kompanivåningar kunde disponeras för permanent förläggning av manskap. Därigenom kunde de två bottenvåningarna i nordvästra och sydvästra kasernerna, vilka genom sin större bjälklagsstabilitet vore lämpliga för uppställning av maskiner och känsliga instrument, frigöras för avdelning 2, som i första hand för rivning måste utrymma delar av sina laboratorie- och verkstadslokaler.

Fortifikationsförvaltningen har slutligen framhållit, att ombyggnadsarbetena i förenämnda två kompanivåningar jämte utförandet av en för de fyra kasernerna och kanslihuset gemensam värmecentral snarast borde påbörjas. Kostnaderna för utförandet av gemensam värmecentral och ombyggnad av de aktuella kompanivåningarna ha av förvaltningen beräknats till 505 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 5 februari 1951 framhållit, att den av styrelsen år 1946 redovisade utredningen beträffande forskningsanstaltens lokalfråga grundats på ett definitivt ställningstagande från anstaltens sida av innebörd, att 50 % av anläggningen borde förläggas bombskyddat i bergrum. Vid en förläggning ovan mark syntes enligt byggnadsstyrelsen de år 1946 framlagda alternativen Tegelhagen och Ursvik ha kunnat genomföras till en kostnad, som enligt dåvarande prisläge kunde uppskattas till ca 7,5 respektive ca 7 miljoner kronor.

Byggnadsstyrelsen har vidare framhållit, att man, därest man stannade för en förläggning av forskningsanstalten på i princip det sätt, som fortifikationsförvaltningen föreslagit, borde utgå ifrån, att denna förläggning komme att vara under byggnadernas hela återstående livslängd. Enligt byggnadsstyrelsens mening syntes det icke vara uteslutet, att man kunde

så ekonomisera med det tillgängliga utrymmet, att byggnaderna i högre grad än som framginge av fortifikationsförvaltningens framställning kunde utnyttjas för tillgodoseende jämväl av vissa andra myndigheters och institutioners lokalbehov.

Vad angår de närmast aktuella lokalproblemen har byggnadsstyrelsen, med hänsyn till att en avsevärd del av Stockholms luftvärnsregementes nya etablissement i Norrtälje snart torde vara färdig för inflyttning och till det föreliggande tidsschemat för det nya radiohusets uppförande, ifrågasatt, om icke den första etappen av rivningen av Svea artilleriregementes förutvarande etablissement kunde uppskjutas den begränsade tid, vilken erfordrades för att avdelning 2 skulle kunna överflytta direkt till sådana lokaler inom de nu ifrågavarande byggnaderna vid Linnégatan, som vore försedda med godtagbara uppvärmningsanordningar. Därigenom skulle enligt byggnadsstyrelsen den planerade gemensamma värmecentralen för ifrågavarande etablissement icke behöva påbörjas redan nu.

Departementschefen.

Lokalfrågan för försvarets forskningsanstalt, vilken enligt 1944 års riksdags beslut organiserats från och med den 1 april 1945, har ännu icke kunnat vinna en slutgiltig lösning. Ett av byggnadsstyrelsen år 1946 framlagt förslag till nybyggnader, för det dåvarande kostnadsberäknat till sammanlagt 9,2 miljoner kronor, har med hänsyn till rådande knapphet på material och arbetskraft ansetts hittills icke kunna föreläggas riksdagen. Tills vidare har anstalten provisoriskt inrymts i ett flertal byggnader i Stockholm och dess närhet. För vidtagande av vissa provisoriska åtgärder för anstaltens förläggning ha hittills sammanlagt 2 885 000 kronor anvisats. Vissa byggnader, vilka beräknats kunna utnyttjas för forskningsanstalten även sedan anstaltens byggnadsfråga blivit definitivt löst, ha dock gjorts permanenta.

Jag har i skilda sammanhang framhållit det önskvärda i att försvarets forskningsanstalts lokalfrågor kunde vinna en mera definitiv lösning. Då det gäller att bedöma behovet av lokaler för anstalten måste beaktas, att forskningsverksamheten inom försvaret för närvarande är synnerligen betydelsefull och att åtgärder, som kunna underlätta densamma, i görligaste mån böra vidtagas. Av vikt är emellertid, att dessa åtgärder såvitt möjligt bli ekonomiskt godtagbara på längre sikt. Fråga har nu väckts att taga i anspråk Stockholms luftvärnsregementes kaserner och kanslihus för i första hand forskningsanstaltens räkning. Dessa byggnader komma att bli frigjorda vid regementets utflyttning till Norrtälje under slutet av nästa år. Företagna undersökningar ha givit vid handen, att ifrågavarande kaserner och kanslihus lämpligen kunna tagas i anspråk för forskningsanstaltens kansli samt

två av dess avdelningar. Men därjämte skulle även möjlighet föreligga till inredande av lokaler för försvarsstabens fotoanstalt och flygförvaltningens robotvapenbyrå samt till vissa expeditionslokaler för de hårt trängda marin- och flygförvaltningarna.

Kostnaden för ombyggnad och iståndsättning av Stockholms luftvärnsregementets kanslihus och kaserner för omförmälda institutioners räkning har preliminärt kostnadsberäknats till omkring 4,5 miljoner kronor. Det är mig icke möjligt att i nuvarande statsfinansiella läge taga ställning till detta kostnadskrävande projekt i hela dess vidd. Jag får därför begränsa mig till att här behandla frågan vilka åtgärder som närmast måste vidtagas med anledning av att vissa delar av anstalten icke vidare kunna kvarbliva i A 1:s förutvarande etablissement. Fortifikationsförvaltningen har i detta avseende föreslagit ombyggnad av två kompanivåningar i Lv 3:s kasern-etablissement. I samband därmed skulle anordnas en för de fyra kasernerna och kanslihuset gemensam värmecentral. De sammanlagda kostnaderna härför ha beräknats till 505 000 kronor. Mot förslaget synes intet annat vara att erinra än att det, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, kan ifrågasättas, om arbetena med den planerade gemensamma värmecentralen behöva påbörjas redan nu. Utan att nu taga ställning till denna fråga, vilken bör ytterligare övervägas innan arbetena påbörjas, beräknar jag för erforderliga ombyggnadsarbeten vid ifrågavarande kasernetablissement ett belopp av 500 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har tillika i sina medelsökanden för nästa budgetår hemställt om anvisande av ett anslag av 1 500 000 kronor för vissa närmare angivna byggnadsarbeten vid forskningsanstalten. Ifrågavarande byggnadsarbeten beröras ej av den nyss berörda förflyttningen till etablissementet vid Linnégatan. Under nuvarande förhållanden kan jag emellertid icke tillstyrka, att särskilda medel anvisas för här avsedda ändamål. Dessa torde alltså få tillgodoses inom ramen för nyssberörda belopp av 500 000 kronor samt av de medel som i övrigt må kunna stå till förfogande för ändamålet.

Jag föreslår alltså, att ett inventeringsanslag av 500 000 kronor anvisas till anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt. Anslaget torde i fortsättningen böra erhålla denna beteckning.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

[4.] **Ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet.** Vid anmälan tidigare denna dag av proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1951/52 m. m. har jag i princip uttalat mig för att Skånska kavalleriregementet indrages och att i samband därmed regementets cykelkontingent förlägges till Södra skånska infanteriregementet. En förutsättning för förläggning av cykelkavalleriutbildningen till infanteriregementet är emellertid, att regementets etablissement utbygges i avsedd omfattning.

Med skrivelse den 8 mars 1951 har fortifikationsförvaltningen inkommit med förslag till byggnadsåtgärder. Enligt förslaget kan förläggningsutrymme för cykelkavallerikontingenten erhållas, om vindsvåningarna till A- och B-kasernerna vid regementet inredas med sammanlagt åtta lektionssalar jämte dagrum. Härigenom skulle fem logement, som för närvarande disponeras som lektionssalar, samt sex dagrum i kompanivåningarna kunna frigöras och utnyttjas för cykelkontingenten.

Kostnaderna för förslagets genomförande ha beräknats till 200 000 kronor enligt prisläget den 1 januari 1951. Då intet synes vara att erinra mot fortifikationsförvaltningens kostnadsberäkning och då förslaget, vilket betingas av Skånska kavalleriregementets indragning, synes innebära en godtagbar lösning av förläggningsproblemet, anser jag mig kunna tillstyrka detsamma.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

[5.] **Centralsjukhus för Bodens garnison m. m.** I samband med den planeerade sammanslagningen av Norrbottens artillerikår (A 5) och Bodens artilleriregemente (A 8) har chefen för armén angivit riktlinjerna för lösandet av vissa organisations-, personal- och lokalfrågor. Med anledning av vad som framkommit vid företagen utredning ha såväl arméchefen som statens organisationsnämnd, vilken verkställt organisationsundersökning och lokalplanering i stort, föreslagit försvarets sjukvårdsstyrelse att å sin sida framlägga förslag till ändrad disposition av vissa sjukvårdslokaler inom Bodens garnison i syfte icke blott att underlätta lösandet av sammanslagningens lokalproblem utan även att härigenom åstadkomma förbättrade sjukvårdsförhållanden inom garnisonen.

Med anledning härav har *försvarets sjukvårdsstyrelse* med skrivelse den 8 februari 1951 framlagt förslag till organisation av truppförbandssjukvården inom Bodens garnison. Sjukvårdsstyrelsen har härvid haft samråd med chefen för armén, arméöverläkaren, statens organisationsnämnd och forti-

fikationsförvaltningen ävensom den för utredning angående truppförbands-sjukvårdens ordnande vid vissa truppförband år 1943 tillkallade sakkunnige, riksdagsmannen J. E. G. Fast.

Sjukvårdsstyrelsen har i sin skrivelse inledningsvis belyst de nuvarande förhållandena vid truppförbandssjukhusen inom garnisonen och därvid anført i huvudsak följande.

Såsom sjukhuslokaler vid Norrbottens regemente (I 19) är en kompanivåning tagen i anspråk. Denna har icke undergått några större ändringsarbeten för att på lämpligt sätt kunna tjäna sitt nuvarande ändamål och uppvisar därför ur sjukvårdssynpunkt flera allvarliga brister. Förbättrade förhållanden äro sålunda i mycket hög grad påkallade. Samtidigt måste beaktas, att vid regementet föreligger ett trängande behov av ökade utrymmen för förläggning och undervisning. Det nuvarande sjukhuset vid Bodens ingenjörkår (Ing 3) — med 10 vårdplatser — uppfördes år 1909 och utgöres av en envåningsbyggnad med inredd vindsvåning. Såsom truppförbandssjukhus är byggnaden mycket illa planerad och bristfällig. Den motsvarar icke tillnärmelsevis de krav, som numera måste ställas på ett dylikt sjukhus. Sjukhuset vid Norrbottens artillerikår (A 5) är inrymt i bottenvåningen av en kasern och är i stort sett tillfredsställande. Det omfattar 35 ordinarie vårdplatser. Sjukhuset moderniserades år 1941. Vissa reparationsarbeten äro emellertid nödvändiga.

Sjukhuset vid Bodens artilleriregemente (A 8) uppfördes år 1909 och tillbyggdes år 1943. Det är det enda av truppförbandssjukhusen i Boden, som befinner sig i godtagbart skick och fyller rimliga fordringar på ett nutida förbandssjukhus. Antalet ordinarie vårdplatser är 21.

Sjukvårdsstyrelsen har vidare framhållit, att även ett flertal befintliga lokaler för den öppna vården av garnisonens personal för närvarande äro av den beskaffenhet, att de ej förmå fylla berättigade anspråk. Sålunda anses tandpoliklinikens och skärmbildsstationens nuvarande lokaler såväl otillräckliga som otidsenliga. Detsamma gäller även expeditionslokaler för militärbefälsläkaren, militärbefälstandläkaren och desinfektören samt laboratorium och förråd för den sistnämnde.

Beträffande den framtida organisationen av truppförbandssjukvården inom Bodens garnison har sjukvårdsstyrelsen anført följande.

Av chefen för armén och statens organisationsnämnd företagna utredningar om sammanslagningen av Norrbottens artillerikår med Bodens artilleriregemente hade givit vid handen, att delar av etablissementen vid kåren tills vidare måste utnyttjas även efter sammanslagningen. En av de två kasernerna vid kåren åtginge sålunda för det sammanslagna regementets tredje division. Den andra kasernen, vars bottenvåning nu vore inredd till sjukhus, behöfve däremot icke disponeras för truppförläggning i fortsättningen. Vidare hade det föreslagits att delar av det nuvarande sjukhuset vid Bodens artilleriregemente ställdes till disposition som expeditionslokaler vid rationaliseringens genomförande. I annat fall skulle man enligt organisa-

tionsnämndens åsikt icke kunna undgå att räkna med nybyggnad för att tillgodose behovet av expeditionslokaler. Chefen för armén hade anfört, att sjukhusfrågans snara lösning utgjorde en förutsättning för en rationell organisation av stabs- och förvaltningstjänsten vid Bodens artilleriregemente.

Med beaktande av anförda förhållanden och på grundval av den utredning, som försvarets sjukvårdsstyrelse verkställt beträffande möjligheten att utan alltför omfattande och kostsamma åtgärder rationalisera truppförbands-sjukvården inom Bodens garnison, har ämbetsverket föreslagit, att ett centralt truppförbandssjukhus tillskapas inom den kasern vid Norrbottens artillerikår, där förbandets nuvarande sjukhus är inrymt. För detta ändamål skulle alla tre våningarna i kasernen tagas i anspråk.

Enligt sjukvårdsstyrelsens mening bör i detta centralsjukhus inredas lokaler avsedda för:

1. Vårdplatser för slutna sjukvård för samtliga truppförband inom garnisonen.
2. Sjukvisitationslokaler för vid Norrbottens artillerikår förlagd del av Bodens artilleriregemente och för Norrbottens regemente.
3. Mottagningslokaler för tjänsteläkarens klientel.
4. Tandpoliklinik för vid Norrbottens artillerikår förlagd del av Bodens artilleriregemente och för Norrbottens regemente.
5. Skärmbildscentral.
6. Expeditioner och andra erforderliga lokaler för militärbefälsstabens avdelning för sjukvårdsfrågor.
7. Bostäder för kvinnlig sjukvårdspersonal.

På grund av de stora avstånden mellan det planerade centralsjukhuset, å ena, samt Bodens artilleriregemente respektive Bodens ingenjörkår, å andra sidan, är det enligt sjukvårdsstyrelsen icke möjligt att helt centralisera även den öppna sjukvården till centralsjukhuset. Det anses sålunda oundgängligen nödvändigt att alltjämt bibehålla sjukvisitationslokaler vid såväl Bodens artilleriregemente som Bodens ingenjörkår. Vidare anses det nödvändigt att i detta sammanhang i anslutning till sjukvisitationslokalen vid Bodens artilleriregemente inrätta en tandpoliklinik avsedd för personalen vid regementet och Bodens ingenjörkår.

Sjukvårdsstyrelsen har lämnat en närmare redogörelse för den planerade dispositionen av byggnaden. Av denna framgår bl. a., att antalet vårdplatser vid normalbeläggning beräknats till 74 men att beläggningen vid behov kan utökas till 94.

Kostnaderna för ombyggnaden enligt prisläget den 1 januari 1951 ha beräknats till följande belopp.

Byggnadsarbeten	400 000
Värme-, vatten- och sanitetstekniska arbeten	131 000
Elektriska arbeten	95 000
Oförutsett och administration	62 000
	Summa kronor 688 000

Beträffande frågan om en mottagningsavdelning för sjukvisitationerna vid Bodens artilleriregemente samt en tandpoliklinik, avsedd för såväl regementet i fråga som Bodens ingenjörkår, har sjukvårdsstyrelsen anfört, att behovet därav kunde väl tillgodoses genom ianspråktagande av den år 1943 tillbyggda delen av det nuvarande sjukhuset vid Bodens artilleriregemente. Återstoden av sjukhuset avsåges att ställas till regementets disposition som expeditionslokaler. Några smärre omändringsarbeten samt en genomgripande ommålning erfordrades i dessa lokaler. Ett mindre rum avsåges såsom sjukrum för akuta sjukdomsfall, för vilka erfordrades en vårdplats i avvaktan på transport till centralsjukhuset. Enligt prisläget den 1 januari 1951 ha kostnaderna för de erforderliga omändrings- och reparationsarbetena beräknats uppgå till 26 000 kronor.

Beträffande sjukvisitationslokalen vid Bodens ingenjörkår har sjukvårdsstyrelsen föreslagit, att bottenvåningen i det nuvarande sjukhuset skulle disponeras helt som mottagningsavdelning. Den övre våningen skulle utnyttjas som förrådsutrymmen för sjukvårdsmaterieförrådet. Diverse smärre reparationsarbeten vore emellertid erforderliga för förslagets genomförande. Kostnaderna härför ha enligt prisläget den 1 januari 1951 beräknats till 21 500 kronor.

Enligt sjukvårdsstyrelsens utredning komma således kostnaderna för de föreslagna ombyggnads- och reparationsarbetena att uppgå till följande belopp:

Centralsjukhuset	688 000
Sjukvisitationslokal och tandpoliklinik vid Bodens artilleriregemente	26 000
Sjukvisitationslokal vid Bodens ingenjörkår	21 500
	Summa kronor 735 500

Sjukvårdsstyrelsen har vidare — under framhållande av att ett av den tillkallade sakkunnige tidigare framlagt förslag till ordnande av truppförbandssjukvården i Boden enligt nuvarande prisläge skulle belöpa sig till något över 900 000 kronor — anfört, att det av ämbetsverket nu framlagda organisationsförslaget komme att innebära icke blott en besparing av engångsnatur i form av betydligt mindre byggnadskostnader utan även avsevärd årlig besparing av personalkostnader. Vid Bodens artillerirege-

mente och Bodens ingenjörkår erfordrades således efter omorganisationen endast sjukvårdspersonal för respektive mottagningsavdelningar under viss del av dagen, nämligen vid vardera förbandet under ca 3 timmar per dag en översköterska och ett sjukvårdsbiträde samt en städerska. Sjukvårdspersonalen på dessa mottagningsavdelningar komme sålunda icke att bli helt utnyttjad, varför den beräknades skola ingå i den personalstab, som erfordrades för centralsjukhuset vid Norrbottens artillerikår. Efter omorganisationen kunde jämväl den kvinnliga sjukvårdspersonalen reduceras med två översköterskor, tre undersköterskor och tre sjukvårdsbiträden, vilket innebure en årlig besparing av omkring 40 000 kronor.

Sjukvårdsstyrelsen har i anslutning till det anförda hemställt, att för täckande av kostnaderna för de föreslagna byggnadsarbetena måtte anvisas ett investeringsanslag av 735 500 kronor.

Departementschefen.

I proposition denna dag, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1951/52 m. m., föreslås att Norrbottens artillerikår skall sammanslås med Bodens artilleriregemente. En förutsättning för en rationell organisation av stabs- och förvaltningstjänsten vid det sammanslagna regementet är emellertid, att sjukhusfrågan inom Bodens garnison löses på ett ändamålsenligt sätt.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att de nuvarande sjukvårdsförhållandena inom garnisonen äro synnerligen otillfredsställande, vilket jag även vid ett nyligen företaget besök därstädes konstaterat. För att åstadkomma förbättring härutinnan har förslag nu framlagts om tillskapande av ett centralt truppförbandssjukhus inom den kasern vid Norrbottens artillerikår, där förbandets nuvarande sjukhus är inrymt. Då en centralisering av truppförbandssjukvården synes mig vara den lämpligaste lösningen av den föreslagna sammanslagningens lokalproblem och samtidigt förbättrade sjukvårdsförhållanden därigenom vinnas, anser jag mig böra tillstyrka förslaget. Jämväl övriga föreslagna byggnadsåtgärder kan jag i huvudsak biträda. Jag vill dock framhålla, att jag ställer mig tveksam till förslaget om inrättande av en tandpoliklinik vid Bodens artilleriregemente. Denna fråga synes böra ytterligare övervägas innan slutlig ställning tages till detaljerna i förslaget.

Mot de gjorda kostnadsberäkningarna torde i och för sig intet vara att erinra. Jag föreslår därför, att för ändamålet beräknas ett belopp av i runt tal 735 000 kronor. Jag vill framhålla att genom den föreslagna centraliseringen av sjukvården beräknas uppkomma en årlig besparing av minst 40 000 kronor genom personalminskningar.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Centralsjukhus för Bodens garnison m. m.* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 735 000 kronor.

Marinens delfond.

[6.] **Vissa markförvärv.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 21) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under marinens delfond beräkna ett investeringsanslag av 30 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* anført, att marinförvaltningen hemställt om vidtagande av åtgärder för förvärv för kronans räkning av fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁹ i Torslanda socken av Göteborgs och Bohus län. Såsom skäl för förvärvet hade bland annat åberopats, att fastighetens ägare rest krav mot kronan på ersättning för skador, som genom marinens övningskjutningar uppstått å det å fastigheten befintliga bostadshuset, samt att risk förelåge för ytterligare ersättningskrav.

Vidare hade chefen för Göteborgs kustartilleriförsvar hemställt, att jämväl fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁹ och ett område om ca 2,14 har av fastigheten Hästevik Sörgård 2⁵⁶ måtte förvärvas av kronan. Till stöd för framställningen hade angivits, att vid övningskjutningar med stridsammunition skador uppkomme å byggnaderna å förstnämnda fastighet. Området av Hästevik Sörgård 2⁵⁶ borde förvärvas, enär ur skjutövningssynpunkt bebyggelse icke kunde tillåtas å detsamma.

För egen del har fortifikationsförvaltningen framhållit, att, sedan visst markområde invid fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁹ jämlikt bestämmelser i byggnadslagen förvärvats av kronan, komme fastigheten i fråga att helt omgivas av kronan tillhörig mark. Med hänsyn därtill ävensom på grund av vad tidigare anförts borde fastigheten enligt fortifikationsförvaltningens mening förvärvas. Fastigheten, som omfattade ca 4 000 m² tomtmark, hade av förvaltningen anlitad värderingsman åsatt ett värde av 17 700 kronor. Även fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁸ syntes fortifikationsförvaltningen med hänsyn till angelägenheten av skjutövningar med stridsammunition böra förvärvas. Fastigheten hade värderats till 14 394 kronor. Vad anginge området om 2,14 har av Hästevik Sörgård 2⁵⁶ funnes — såvitt ämbetsverket hade sig bekant — icke några aktuella planer på att exploatera detsamma för bebyggelse. Det syntes fortifikationsförvaltningen därför icke erforderligt att redan nu vidtaga åtgärder för förvärv av detta område.

Kostnaderna för angivna markförvärv skulle sålunda enligt den genom

fortifikationsförvaltningens försorg verkställda värderingen uppgå till sammanlagt (17 700 + 14 394 =) 32 094 kronor. Då förhandlingar med ägarna ännu icke ägt rum, hade ämbetsverket emellertid för förvärvens genomförande ansett sig böra räkna med en säkerhetsmarginal av ytterligare 25 %, varför sammanlagda kostnaderna beräknades belöpa sig till 40 000 kronor.

Genom beslut den 29 september 1950 godkände sedermera Kungl. Maj:t ett av fortifikationsförvaltningen med ägaren av fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁹ träffat avtal om förvärv av fastigheten för en köpeskilling av 16 000 kronor samt bemyndigade ämbetsverket att tills vidare av omhänderhavande medel förskjuta köpeskillingen.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att förhandla om förvärv för kronans räkning av fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁸, har ämbetsverket i skrivelse den 24 februari 1951 anfört, att det fastigheten tidigare åsatta värdet vore alltför lågt. Sålunda hade fastighetens markvärde efter ett pris av 2 kronor för kvadratmeter och en areal av 3 697 m² beräknats till 7 394 kronor, medan under senare år vid tomtförsäljningar i orten likvärdig tomtmark betingat ett pris av 5 å 6 kronor för kvadratmeter. Vid värderingen hade vidare icke beaktats, att fastigheten väl lämpade sig för uthyrning till sommarbostad. Fortifikationsförvaltningen hade därför funnit ny värdering vara erforderlig. Därvid hade framkommit, att å fastigheten funnes uppförda — förutom uthus — två i gott skick varande och väl underhållna bostadshus om tillhopa 7 rum och 2 kök. Å fastigheten funnes en trädgårdsanläggning. Fastigheten vore lämplig att uthyras som sommarbostad. Enligt värderingsinstrumentet hade värdet å densamma uppskattats till 29 500 kronor. Fortifikationsförvaltningen hade icke funnit något att erinra mot denna värdering. Fastighetsägaren hade fordrat en köpeskilling av 36 000 kronor, vilket belopp med ca 22 % överstege värderingssumman. Denna köpeskilling syntes dock böra av kronan godtagas med hänsyn till att ägaren genom uthyrning under sommarmånaderna av 5 rum och 2 kök brukat erhålla en inkomst av fastigheten om ca 1 000 kronor för år. Fortifikationsförvaltningen hade därför med fastighetsägaren avslutat preliminärt köpekontrakt om förvärv för kronans räkning av fastigheten mot en köpeskilling av 36 000 kronor. Kontraktet vore avslutat under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1951. De sammanlagda kostnaderna för förvärv av fastigheterna Hästevik Sörgård 2³⁸ och 2³⁹ skulle således uppgå till (36 000 + 16 000 =) 52 000 kronor.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1951/52 meddelade fortifikationsförvaltningen vidare, att ägaren av ett markområde om cirka 13,5 hektar i Torslanda socken med stöd av 83 § byggnadslagen krävt, att kronan skulle lösa marken, enär bebyggelse å densamma icke kunnat medgivas av militära skäl. Sedermera har *fortifikationsförvaltningen* i skrivelse den 28 oktober 1950 anfört i huvudsak följande.

Genom två särskilda beslut år 1947 hade länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län avslagit tvenne framställningar från lantbrukaren K. Sörkvist, Hästevik, avseende godkännande av förslag till avstyckningsplaner för delar av fastigheterna Hästevik Sörgård 2^a och 2³⁰ i Torslanda socken respektive tillstånd till avstyckning av tre för bebyggelse avsedda områden av Hästevik Sörgård 2^a, under framhållande att en bebyggelse av ifrågavarande markområden syntes komma att medföra vissa militära olägenheter. Sedermera hade Kungl. Maj:t lämnat utan bifall de besvär, som Sörkvist anfört över länsstyrelsens beslut.

Under återopande att länsstyrelsens avslagsbeslut grundat sig på att bebyggelse icke kunde tillåtas av militära skäl hade därefter ett ombud för Sörkvist i skrivelse till fortifikationsförvaltningen begärt, att kronan jämlikt 83 § byggnadslagen för ett belopp av 262 800 kronor skulle inlösa det i förslaget till avstyckningsplan ingående område, vilket utmärkts med blå begränsningslinje å en till ärendet hörande kartkopia.

Fortifikationsförvaltningen hade därefter låtit värdera det område, beträffande vilket krav på inlösen framstälts. Området hade därvid åsatts ett värde av 130 650 kronor, varjämte dels en å ett försålt men ännu icke avstyckat tomtområde belägen byggnad värderats till 2 000 kronor, dels ock viss till Hästevik Sörgård 2^a hörande vägmärk värderats till 800 kronor. Chefen för Göteborgs kustartilleriförsvaret hade emellertid meddelat, att förvärf av tomtområdet icke vore nödvändigt ur militär synpunkt.

Sedan Sörkvists ombud förklarar, att Sörkvist under förutsättning av frivillig uppgörelse vore villig godtaga ett pris av 203 000 kronor för området, hade förvaltningen upptagit förhandlingar rörande förvärfvet med Sörkvist. Därvid hade denne förmåtts sänka sina anspråk till 145 000 kronor. Då detta pris syntes vara godtagbart för kronan, hade förvaltningen med Sörkvist träffat avtal den 2 och den 19 oktober 1950, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 januari 1951, om förvärf av ifrågavarande område, omfattande cirka 82 000 kvadratmeter av Hästevik Sörgård 2^a samt hela fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁰, med undantag dock av förenämnda tomtområde, vilket omfattade en areal av cirka 1 300 kvadratmeter. I förvärfvet inginge jämväl omförmälda vägmärk.

Kostnaderna för genomförande av ifrågavarande markförvärf, vilka inberäknat kostnaderna för avstyckning m. m. komme att uppgå till i runt tal 148 000 kronor, syntes förvaltningen lämpligen böra bestridas från det å riksstaten under fjärde huvudtiteln anvisade förslagsanslaget Vissa ersättningar för inskränkningar i förfoganderätten till fast egendom.

Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att till bestridande av kostnaderna för markförvärfvets genomförande måtte till ämbetsverkets förfogande från förenämnda anslag ställas ett belopp av 148 000 kronor.

Departementschefen.

Då den genom det ingångna köpeavtalet rörande fastigheten Hästevik Sörgård 2³⁰ bestämda köpeskillingen under nuvarande förhållanden torde få anses skälig, anser jag mig kunna biträda framställningen om anslag för

detta markförvärv. Jag beräknar härför i enlighet med framställningen 52 000 kronor.

Vad angår fastigheterna Hästevik Sörgård 2^a och 2^{so} har, såsom av det anförda framgår, ägaren av de till förvärv ifrågasatta markområdena med stöd av bestämmelserna i byggnadslagen krävt, att marken skall lösas av kronan. Därest detta icke sker, torde rättegång vara oundviklig. En frivillig uppgörelse synes emellertid av såväl ekonomiska som andra skäl vara att föredraga, varför medel torde böra ställas till fortifikationsförvaltningens förfogande för genomförande av markförvärvet. Mot skäligheten av den avtalade köpeskillingen har jag intet att erinra. I enlighet härmed beräknar jag för ändamålet ett belopp av 148 000 kronor. Emellertid kan jag icke tillstyrka, att för ändamålet anlitas anslaget till Vissa ersättningar för inskränkningar i förfoganderätten till fast egendom, utan föreslår, att medel för markförvärvet anvisas under investeringsanslag.

Det sammanlagda medelsbehovet till markförvärv för Göteborgs kustartilleriförsvaret beräknar jag i enlighet med det anförda till (52 000 + 148 000 =) 200 000 kronor. Beloppet torde böra anvisas under samma anslagsbeteckning som för innevarande budgetår, d. v. s. under beteckningen Vissa markförvärv.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Flygvapnets delfond.

[7.] **Vissa markförvärv.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 29) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under flygvapnets delfond beräkna ett investeringsanslag av 725 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar. Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1946: 229 anvisade riksdagen under försvarets fastighetsfond, flygvapnets delfond, för budgetåret 1946/47 till markförvärv för flygfältsarbeten ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan flygförvaltningen framlagt en generalplan för ifrågavarande markförvärv, har Kungl. Maj:t på av flygförvaltningen gjorda framställningar genom särskilda beslut av förenämnda anslag å 2 000 000 kronor ställt erforderliga medel till ämbetsverkets förfogande för vissa markförvärv.

I sina medelsäskanden för budetåret 1949/50 hemställde flygförvaltningen

om ett investeringsanslag å 1 275 000 kronor till vissa ytterligare markförvärv. Ifrågavarande medelsbehov avsåg förvärv av mark dels i huvudsaklig överensstämmelse med framlagd generalplan, dels ock för anläggning vid Ulfhult av bombfällnings- och skjutplats för Västgöta flygflottilj. Framställningen föranledde ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sina medelsäskanden för innevarande budgetår framhöll flygförvaltningen, att ifrågavarande markförvärv för utvidgning av flygfält alltjämt bedömdes erforderliga. Med hänsyn till rådande begränsning av byggnadsverksamheten beräknades emellertid medelsbehovet till 675 000 kronor. Efter förslag av Kungl. Maj:t i 1950 års statsverksproposition anvisade riksdagen för budgetåret 1950/51 för ändamålet ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *flygförvaltningen* beräknat medelsbehovet för ifrågavarande ändamål till (675 000 — 300 000 =) 375 000 kronor. Därutöver hade uppkommit behov av att i samband med att Södertörns flygflottilj tillfördes reaktionsflygplan bortflytta vissa enskilda tillhöriga byggnader å det s. k. Eklundshovsområdet för att förbättra inflygningsförhållandena norrifrån till fältet. Därför beräknades ett anslagsbelopp av 125 000 kronor. Ämbetsverket har vidare beräknat 600 000 kronor till markförvärv för nya flygfält. Totalt skulle således under budgetåret 1951/52 erfordras (375 000 + 125 000 + 600 000 =) 1 100 000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha hittills 2 300 000 kronor anvisats för genomförande av markförvärv, erforderliga för flygfältsutvidgningar. För ändamålet ytterligare erforderliga medel ha beräknats till 375 000 kronor. Jag tillstyrker, att dessa medel anvisas. Ävenledes anser jag mig böra tillstyrka, att 125 000 kronor anvisas till förbättring av inflygningsförhållandena vid Södertörns flygflottilj. Däremot anser jag mig alltfört icke kunna förorda, att medel beräknas till förvärv av mark för nya flygfält. Det sammanlagda medelsbehovet kan således beräknas till (375 000 + 125 000 =) 500 000 kronor.

Inlösen av viss fastighet. I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* hemställt, att ett belopp av 20 000 kronor måtte anvisas för inlösen av fastighet vid Blekinge flygflottilj.

Till stöd för förslaget har ämbetsverket åberopat en framställning till flygförvaltningen från flottiljchefen, vari denne anmält, att ägaren till fastigheten Kalleberga 12¹ i Ronneby socken framfört klagomål över störande buller från flottiljens flygplan. Fastigheten vore belägen i flygstråksriktningen ca 150 meter från gränsen för flottiljens flygfält samt inom ett

område, som av militära skäl icke finge bebyggas. På grund därav ansåge sig flottiljchefen böra föreslå, att fastigheten förvärvades av kronan.

På uppdrag av flygförvaltningen hade statens institut för folkhälsan företagit uppmätning inom den å fastigheten befintliga bostadsbyggnaden av det buller, som förorsakades av startande och överflygande flygplan. Institutet hade uttalat, att, om livlig flygverksamhet förekomme i ifrågavarande riktning och särskilt om detta skedde nattetid, bullret syntes för de i fastigheten boende medföra sådana sanitära olägenheter, att fastigheten måste anses synnerligen olämplig som bostad.

Vid av flygförvaltningen verkställd värdering av fastigheten hade värdet av densamma uppskattats till 17 000 kronor, vilket värde dock vid en tvångsförsäljning syntes böra något höjas. Flottiljchefen hade därefter meddelat, att fastighetsägaren erbjudit sig att försälja fastigheten för en köpeskilling av 20 000 kronor samt att byggnaderna å fastigheten, vilka på grund av sitt byggnadssätt och sitt läge icke vore lämpliga som förrådsbyggnader, under rådande bostadsbrist kunde tillfälligtvis komma till användning som bostad för vid flottiljen anställd personal.

Fortifikationsförvaltningen funne för sin del att, med hänsyn till vad som vid utredningen framkommit rörande av flygverksamheten vid flottiljen förorsakat hinder för fastighetens utnyttjande, densamma borde av kronan inlösas.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att med vederbörande markägare förhandla om förvärv för kronans räkning av ifrågavarande fastighet, har fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 23 februari 1951 anfört, att ämbetsverket med vederbörande fastighetsägare avslutat ett kontrakt om förvärv för kronans räkning av fastigheten i fråga för en köpeskilling av 20 000 kronor. Kontraktet hade avslutats under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1951. Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att för inlösen av fastigheten Kalleberga 12^a måtte anvisas ett belopp av 20 000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det anförda framgår är den till inköp föreslagna fastigheten belägen alldeles intill Blekinge flygflottiljs flygfält. Av flera anledningar synes det lämpligt, att fastigheten tillägges flottiljområdet. Jag förordar därför, att densamma förvärvas av kronan. Då det träffade preliminära köpeavtalet synes kunna godkännas, beräknar jag för ändamålet ett belopp av 20 000 kronor.

Återköp av viss fastighet. Sedan riksdagen (skr. nr 554) anmält sitt beslut i anledning av propositionen 1945:340 angående försäljning av kronan

tillhörigt markområde i Ljungbyhed, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 30 november 1945, att ett i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 12 oktober 1945 angivet område om ca 17 980 m² i Ljungbyhed finge av flygförvaltningen försäljas till Riseberga kommun för en köpeskilling av 9 000 kronor och på i huvudsak de villkor som enligt nämnda protokoll förordats. Därjämte föreskrev Kungl. Maj:t att köpeskillingen skulle över titeln Övriga kapitalmedel tillföras investeringsstaten för försvarets fastighetsfond.

Med erinran härom har *flygförvaltningen* i skrivelse den 24 november 1950 anfört bland annat följande.

Genom ett i januari 1946 upprättat köpekontrakt hade ifrågavarande område, numera fastigheten Ljungby 1¹⁸, försålts till Riseberga kommun för att användas som tomt för skolhusbyggnad m. m. Till säkerhet för fastighetens användande för detta ändamål hade inteckning för återköpsrätt meddelats i densamma. Sedermera hade Riseberga kommunalnämnd — med förmålan att avloppsförhållandena utgjort hinder för fastighetens utnyttjande som skoltomt — anhållit om tillstånd att i stället få utnyttja fastigheten för bostads- eller industriändamål. Efter förhandlingar hade flygförvaltningen förklarat sig beredd att medverka till frigivande av området för angivna ändamål under förutsättning att kommunen erlade ersättning för området efter fulla värdet, en krona per kvadratmeter, med avdrag för den erlagda köpeskillingen och lämnade garanti för att den blivande bebyggelsen bleve av den art att inga olägenheter ur grannelagssynpunkt uppstode; bland annat kunde buller eller rökutvecklande industrier icke tillåtas. Sedan dessa villkor bragts till kommunens kännedom, hade Riseberga kommunalfullmäktige hos flygförvaltningen hemställt om återgång av köpet på villkor att den erlagda köpeskillingen återbetalades.

Flygförvaltningen har i anslutning till det anförda framhållit, att, då syftet med det av riksdagen lämnade medgivandet till försäljning av området icke uppnåtts, markfrågan borde tagas under omprövning med utgångspunkt från numera föreliggande förhållanden. Oaktat aktuellt behov av området icke föreläge, syntes ur ekonomisk synpunkt ett återköp, vilket innebure att området förvärvades för halva det år 1945 åsatta värdet, vara fördelaktigt på längre sikt. Förvaltningen har därför hemställt om bemyndigande att med Riseberga kommun träffa avtal om återköp av fastigheten Ljungby 1¹⁸ i Riseberga socken ävensom att kostnaden därför måtte få bestridas från investeringsstaten för försvarets fastighetsfond.

Departementschefen.

Såsom av propositionen 1945: 340 framgår var avsikten med försäljningen av ifrågavarande markområde, att detsamma skulle av Riseberga kommun användas som skoltomt. Till säkerhet för att det försålda området icke

komme att användas annorledes än för skoländamål förbehöll sig kronan återköpsrätt till området för all framtid. På grund av svårigheter av kommunalteknisk art har emellertid den ursprungliga planen måst frångås och fråga i stället uppkommit att använda området för bostads- eller industriändamål. Sedan flygförvaltningen framlagt vissa villkor för områdets frigivande på föreslaget sätt, har kommunalfullmäktige hemställt om köpets återgång. Då ett återköp av fastigheten torde vara ekonomiskt fördelaktigt, har jag intet att invända däremot. I enlighet med förslaget beräknar jag således för ändamålet ett belopp av 9 000 kronor. Med hänsyn till den långa tid som förflutit sedan försäljningen av området i fråga ägde rum, synes emellertid titeln Övriga kapitalmedel icke kunna belastas med utgifterna för återköpet. Ärendet torde därför böra underställas riksdagens prövning.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Jämväl under flygvapnets delfond har fortifikationsförvaltningen beräknat särskilda medel till oförutsedda utgifter för markförvärv och för ändamålet äskat 25 000 kronor. Under hänvisning till vad jag i motsvarande sammanhang anfört under arméns delfond tillstyrker jag förslaget men föreslår, att beloppet för erhållande av en jämn anslagssumma bestämmes till 26 000 kronor. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om beloppets användning. Hinder torde därvid icke böra möta att utnyttja detsamma även för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av flygvapnets fastighetsbestånd.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår har flygförvaltningen äskat särskilda medel för bestridande av kostnader för tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen. Dylik tvångsinlösen har inom flygförvaltningens verksamhetsområde förekommit i ett antal fall, varvid kostnaderna — i brist på andra tillgängliga medel — bestritts från anslag för markförvärv till flygfält. Detta förfarande måste betecknas som mindre lämpligt. De tvångsinlösta fastigheterna äro icke vid förvärvet erforderliga för flygfälten och kunna endast undantagsvis beräknas bli det i framtiden. Då de för markförvärv till flygfält avsedda anslagen icke äro beräknade med hänsyn till förevarande extra belastning, synes det mig lämpligast att för ändamålet i fråga beräkna särskilda medel under delposten till oförutsedda utgifter. Då jag intet har att erinra mot flygförvaltningens beräkningar, förordar jag, att posten uppräknas med 25 000 kronor.

I enlighet med vad sålunda anförts beräknar jag för oförutsedda utgifter för markförvärv ett belopp av (26 000 + 25 000 =) 51 000 kronor.

Sammanfattning. I enlighet med vad i det föregående anförts rörande markförvärv beräknar jag följande medelsbehov föreligga.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar	500 000
Inlösen av viss fastighet	20 000
Återköp av viss fastighet	9 000
Oförutsedda utgifter för markförvärv för flygvapnet	51 000
	Summa kronor 580 000

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 580 000 kronor.

V. STATENS UTLÅNINGSFONDER.

[8.] **Värnpliktslånefonden.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 45) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Värnpliktslånefonden beräkna ett investeringsanslag av 150 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Värnpliktslånefonden inrättades enligt beslut av 1945 års riksdag (skr. nr 285) för utgivande av värnpliktslån till värnpliktigt befäl m. fl. ävensom till visst avgående fast anställt manskap. Med stöd av riksdagens bemyndigande meddelade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 29 juni 1945 (nr 494) bestämmelser angående lån från värnpliktslånefonden. Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1947: 143 medgav riksdagen, att lån från värnpliktslånefonden skulle få utgå även till under fredsnässig militärtjänstgöring skadade, och bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser härom. Sådana bestämmelser ha meddelats genom kungörelse den 20 juni 1947 (nr 258) angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 494) angående lån från värnpliktslånefonden. För fondens verksamhet ha för budgetåren 1945/51 anvisats investeringsanslag å tillhoppa 2 100 000 kronor, varav 400 000 kronor för budgetåret 1950/51.

I skrivelse den 31 augusti 1950 har *försvarets socialbyrå* hemställt, att ytterligare medel måtte anvisas för fondens verksamhet och därvid anført följande.

Enligt socialbyråns egna sammanställningar över handläggningen av ärenden rörande lån från värnpliktslånefonden hade intill den 1 juli 1950 lån från fonden beviljats med tillhoppa 1 763 380 kronor. Vid utgången av budgetåret 1949/50 skulle alltså utöver det i fonden investerade kapitalet ha utlånats ett belopp av 63 380 kronor.

Utlåningen från värnpliktslånefonden hade under budgetåret 1949/50 enligt socialbyråns egna sammanställningar utgjort 516 700 kronor. Detta

innebure, att utlåningen under budgetåret varit större än under närmast föregående budgetår. Å andra sidan måste till värnpliktslånefonden såsom återbetalning å tidigare beviljade lån ha inbetalats ett större belopp än under närmast föregående budgetår, då det — enligt av statskontoret lämnad uppgift — hade utgjort 120 000 kronor.

Låneverksamheten under budgetåret 1951/52 syntes icke kunna förutsättas bli av mindre omfattning än under budgetåret 1949/50. Snarare föreläge skäl för antagandet, att verksamheten kunde komma att erhålla ökad omfattning. Å andra sidan kunde förutsättas, att värnpliktslånefonden komme att tillföras rätt betydande belopp i form av återbetalningar å redan beviljade värnpliktslån. För budgetåret 1951/52 vore det emellertid erforderligt, att medel för låneverksamheten tillfördes även i form av ytterligare kapitalinvestering i fonden. Denna syntes dock kunna begränsas till 300 000 kronor.

Försvarets socialbyrå har sålunda hemställt, att till Värnpliktslånefonden måtte för budgetåret 1951/52 anvisas ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

Med skrivelse den 20 november 1950 har sedermera 1950 års besparingsutredning framlagt förslag om avveckling av låneverksamheten från värnpliktslånefonden. Enligt utredningens mening böra nya värnpliktslån icke utlämnas efter utgången av innevarande budgetår.

Utredningen framhåller, att vad beträffar fast anställt manskap med viss längre tjänstgöring dessa numera genom sin grundliga utbildning och de förmåner, som utgå i och för tjänsten, icke synas vara sämre rustade än andra män i samma ålder att slå sig fram i det civila livet. Någon anledning att för denna kategori medborgare tillskapa andra lånemöjligheter än som stå till buds för övriga synes därför icke föreligga. Det sistnämnda gäller i lika hög grad den andra kategorin låntagare, befälsutbildade värnpliktiga. Att den förlängda fredstjänstgöringstid, som värnpliktslagen kräver, skulle sätta dem i ett sådant förändrat läge i förhållande till exempelvis övriga värnpliktiga, att de böra särskilt tillgodoses med förmånliga lånemöjligheter, synes icke med fog kunna göras gällande.

Vad beträffar den tredje kategorin låntagare, de under värnpliktstjänstgöring skadade, har utredningen framhållit, att de givetvis böra kompenseras av staten för skador ådragna i tjänsten, vilket också skett genom lagstiftningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Det synes utredningen kunna ifrågasättas, om den möjlighet till förmånliga lån för denna kategori, som därutöver öppnats genom de nya värnpliktslånen, fyller något verkligt behov. Den ringa omfattning, i vilken värnpliktslån utlämnats till kroppsskadade, synes snarast tala för att så ej vore fallet.

Besparingsutredningen har slutligen framhållit, att ett ytterligare skäl att avveckla långivningen ligger däri, att lånen löpa utan ränta. Räntefriheten säges vara naturlig för de ursprungliga värnpliktslånen, vilka tillkommit för

att hjälpa dem som under kriget inkallats till långtidstjänstgöring ur därav härledda ekonomiska svårigheter. Hos de nya värnpliktslånen, som helt avse fredsförhållanden, saknar enligt utredningen räntefriheten varje fog.

Besparingsutredningens förslag har avstyrkts av samtliga hörda myndigheter utom statskontoret.

Sålunda har *chefen för försvarsstaben* framhållit, att värnpliktslånen för närvarande hade den största betydelse för att utbildningen av värnpliktigt befäl skulle få tillräcklig omfattning. Lånen kunde vara av värde för de kroppsskadade, som förutsattes ha möjlighet genomgå viss utbildning eller påbörja egen rörelse. Om lånemöjligheten försvunne, syntes ökade anslag bli erforderliga för andra åtgärder. Några besparingar syntes knappast vara att vinna på utredningens förslag. Vad avsåge lån till fast anställt manskap syntes värnpliktslånen ha mindre värde för denna kategori. Försvarsstabschefen ville dock framhålla det olämpliga i att avskaffa lånen vid en tidpunkt, då antalet sökande till manskapsbeställningarna inom försvaret vore otillräckligt. En kärvare behovsgranskning vore dock i besparingssyfte möjlig. Beträffande tidpunkten för den föreslagna avvecklingen har framhållits, att tidigare lämnade upplysningar om lånemöjligheten måste anses vara bindande för statsmakterna såvitt avsåge de värnpliktiga, som genomgått officersutbildning, till år 1954 och beträffande fast anställt manskap till år 1956.

Försvarets socialbyrå har uttalat, att utredningen bortsett från att möjligheten till värnpliktslån vore ett led i en strävan att genom olika förmåner söka befordra rekryteringen av fast anställt manskap till försvaret, respektive frivilligheten vid uttagningen av värnpliktiga till befälsutbildning. På båda dessa områden hade erfarenheten visat, att trots nu förefintliga förmåner önskvärd rekrytering, respektive frivillighet, icke kunnat uppnås. Av synnerlig betydelse vore enligt socialbyråns mening, att vid arbetet för rekrytering av fast anställt manskap liksom vid den upplysningsverksamhet, som förekomme bland värnpliktiga, vilka kunde komma i fråga för befälsutbildning, möjligheten till värnpliktslån framhållits såsom en förmån, vilket finge antagas ha icke oväsentligt bidragit till att vederbörande tagit fast anställning respektive anmält sig för befälsutbildning. Ett borttagande av lånemöjligheten kunde med fog uppfattas som en form av löftesbrott från statens sida och avsevärt skada rekryteringen respektive frivilligheten ävensom nödvändigöra ökning av andra förmåner, som nu utginge i form av avlöning, civilanställningsförsäkring och avskedspremie till fast anställt manskap samt i form av penningbidrag och premier till befälsutbildade värnpliktiga. Kostnaden därför kunde mycket väl bli större än statens kostnader för värnpliktslånen, vilka kostnader i stort sett inskränkte sig till ränteförlust och vissa administrationskostnader. Vad anginge värn-

pliktslån till under militärtjänstgöring skadade funnes anledning till antagande, att, om lånemöjligheten bortföлле, ökade anspråk måste ställas i fråga om medel för den arbetsvård i form av utbildning, som nu handhades av arbetsmarknadsstyrelsen. Enligt socialbyråns mening syntes de faktiska besparingar för statsverket, som kunde vara att vinna genom del ifrågasatta borttagandet av möjligheten till lån från värnpliktslånefonden, på intet sätt uppväga därmed förbundna nackdelar för både den enskilde och samhället.

Arbetsmarknadsstyrelsen har likaledes framhållit, att värnpliktslånen utgjorde ett led i de olika åtgärder, som vidtagits i syfte att säkerställa försvarets manskapsrekrytering och den frivilliga befälsutbildningen, ävensom att desamma vore en värdefull supplerande form för samhälleligt stöd åt militärskadade.

Försvarets personalbehandlingsutredning har icke ansett sig kunna tillstyrka, att långivningen från värnpliktslånefonden avvecklades utan att en mera ingående utredning gjordes rörande lämpligheten av en sådan åtgärd och verkningarna därav. Jämväl enligt personalbehandlingsutredningens mening borde såvitt avsåge befälsutbildade värnpliktiga och fast anställt manskap en avveckling av deras möjligheter att erhålla värnpliktslån icke äga rum förrän efter viss övergångstid, detta med hänsyn till de utfästelser, statsmakterna lämnat nu tjänstgörande samt nyligen rekryterad eller inskriven personal tillhörande dessa grupper. Beträffande de under militärtjänstgöring skadade befarades, att, därest förmånen av ifrågavarande lånemöjlighet avskaffades, kraven på statligt bistånd åt dem i andra former komme att skärpas. En begränsning av statens utgifter för värnpliktslån borde enligt personalbehandlingsutredningens mening snarare än på den väg, som anvisats av besparingsutredningen, kunna ske genom en skärpning av behovsprövningen i de särskilda fallen. Besparingskraven kunde även giva anledning att överväga borttagandet av räntefriheten.

Slutligen ha såväl försvarsväsendets underbefälsförbund som värnpliktiga officerares riksförbund avstyrkt förslaget. Därvid har särskilt framhållits värnpliktslånets betydelse ur rekryteringssynpunkt.

Å andra sidan har statskontoret ifrågasatt, om värnpliktslånen numera fyllde ett behov av sådan styrka, att icke en avveckling av låneformen borde kunna ske. Ett synnerligen vägande skäl därför utgjorde enligt statskontorets mening utvecklingen på arbetsmarknaden. Förhållandena därstädes vore så förändrade, att ämbetsverket i vart fall ansåge sig kunna förorda ett temporärt upphörande av långivningen. Därest det likväl skulle befinnas angeläget att alltjämt bibehålla möjligheterna till lån av förevarande slag, syntes dock enligt ämbetsverket starka skäl tala för en skärpning av lånebestämmelserna. En dylik skärpning borde syfta dels till en inskränkning av lånemöjligheterna till sådana fall, där andra liknande lånemöjligheter

icke stode till buds, dels ock till slopande eller i varje fall begränsning av räntefriheten.

Departementschefen.

Värnpliktslån kunna enligt nu gällande bestämmelser utgivas dels till manskap, som under viss längre tid innehaft fast anställning på stat, dels till manskap, som helt eller delvis undergått befälsutbildning, dels ock, alltsedan år 1947, till under militärtjänstgöring skadade. Lånen beviljas med lägst 200 och högst 5 000 kronor. De äro räntefria och må utlämnas utan säkerhet. De skola vara helt återbetalda senast inom tio år efter beviljandet. Värnpliktslånefonden, från vilken dessa lån utgå, har hittills tillförts investeringsanslag om sammanlagt 2,1 miljoner kronor. Då lånen äro räntefria, finansieras tillskotten till värnpliktslånefonden helt med anlitande av på driftbudgeten anvisade avskrivningsanslag, vilkas sammanlagda belopp sålunda uppgår till 2,1 miljoner kronor.

I syfte att i görligaste mån söka nedbringa statsutgifterna har nu 1950 års besparingsutredning föreslagit avveckling av ifrågavarande låneverksamhet efter utgången av innevarande budgetår. Förslaget har avstyrkts av samtliga remissmyndigheter utom statskontoret. Även enligt min mening tala övertygande skäl för att bibehålla lånemöjligheterna för här avsedda personalkategorier.

Vad först angår kategorin befälsutbildade värnpliktiga får jag erinra om att övergång nu sker från ett system innefattande bland annat tvångsuttagning av vissa värnpliktiga för officersutbildning till ett system med frivillig uttagning. Den ekonomiska compensation, som bland annat i form av värnpliktslån lämnas dessa värnpliktiga, har därigenom fått ökad betydelse. Det måste under sådana förhållanden ifrågasättas, om det kan vara välbetänkt att, innan någon tids erfarenheter vunnits beträffande det nya systemets verkningar, reducera denna compensation. Även i fråga om det fast anställda manskapet göra sig rekryteringssynpunkter med styrka gällande. Därtill kommer, att ett slopande av lånemöjligheten för dessa personalkategorier säkerligen skulle uppfattas som ett löftesbrott från statsmakternas sida. Vad slutligen angår den tredje kategori som kan erhålla värnpliktslån, under militärtjänstgöring skadade, torde ett borttagande av lånemöjligheten komma att föranleda ökat behov av omskolning eller förbättrade förhållanden i övrigt. Det torde allmänt kunna sägas, att de besparingar, som uppkomma genom slopande av värnpliktslånen, i åtskilliga fall komma att motsvaras av ofrånkomliga utgiftsökningar för andra former av bidrag från statens sida.

Ehuru vederbörande myndigheter enligt min mening redan nu iakttaga återhållsamhet vid beviljandet av värnpliktslån, anser jag mig dock av be-

sparingsskäl böra tillstyrka det från vissa håll framförda förslaget att ytterligare skärpa behovsprövningen i de särskilda fallen. Av samma skäl föreslår jag, att den nuvarande räntefriheten slopas. Härmed torde det emellertid med hänsyn till tidigare lämnade utfästelser rörande räntefrihet bli nödvändigt med vissa övergångsbestämmelser. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter härutinnan.

Då således enligt min mening låneverksamheten bör med vissa begränsningar bibehållas, förordar jag, att för nästa budgetår anvisas ett nytt anslag för ändamålet. Försvarets socialbyrå har beräknat det fortsatta medelsbehovet till 300 000 kronor. Ehuru det ställer sig vanskligt att mer tillförlitligt bedöma detta medelsbehov, föreslår jag med hänsyn till vad i det föregående anförts, att för nästa budgetår anvisas ett investeringsanslag av allenast 200 000 kronor, innebärande i förhållande till innevarande budgetår en anslagsminskning med 200 000 kronor. Frågan om anvisande av häremot svarande avskrivningsanslag torde komma att annälas av chefen för finansdepartementet.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta, att bestämmelserna angående värnpliktslån skola ändras i enlighet med vad i det föregående anförts;
- b) till *Värnpliktslånefonden* för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Broberg.